

ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่กำหนดให้กระบวนการหรือขั้นตอนทางการเมือง เป็นผู้เลือกผู้นำทางการเมือง หรือผู้ใช้อำนาจตัดสินใจทางการเมือง ด้วยวิธีการเลือกตั้งเสรี (free election) กระบวนการสรรหาผู้นำจำเป็นต้องกระทำการเลือกตั้งเสรีที่มีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแทน (representative) และรัฐบาลโดยตัวแทน (representative government) อันเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน (popular participation) ในการที่จะเลือกผู้นำหรือผู้ปกครอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันทางการเมืองที่จำเป็น (necessary factor) สำหรับระบอบประชาธิปไตย ที่มีความซับซ้อนหลายหลากของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า "ประชาธิปไตยยุคใหม่เป็นประชาธิปไตยโดยพรรคการเมือง"¹ ด้วยการทำหน้าที่ "ระดมอำนาจทางการเมืองจากการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลเข้าสู่ระบบการเมือง"² ทั้งในรูปของการเรียกร้อง (demands) และการสนับสนุน (supports) เพื่อตัดสินใจกำหนดแนวทาง และเลือกนโยบายที่ตนต้องการ ดังนั้นพรรคการเมืองจึงเป็นกลไกทางการเมืองที่มี

¹Richard S. Katz, A Theory of Parties and Electoral Systems (Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1980), p. 1.

²Frank S. Sorauf, Political Parties in the American System (Boston : Little, Brown and Company, 1976), p. 438.

ความชอบธรรมภายใต้กระบวนการ และขั้นตอนของกิจกรรมทางการเมือง (legitimacy by procedure) ในระบอบประชาธิปไตยอันจะนำไปสู่เป้าหมายของระบบ หรือนำไปสู่ความต้องการ การตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่

สำหรับการเมืองไทย ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา สถานการณ์และบรรยากาศทางการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ และนักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 ได้บัญญัติห้ามมิให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน จึงทำให้การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2518 เป็นโอกาสสำคัญที่พรรคการเมืองในฐานะสถาบันทางการเมืองที่สำคัญ ได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการทางการเมือง โดยการคัดเลือกและส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งคัดสรรผู้นำทางการเมืองของพรรค และจัดตั้งรัฐบาลตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญในขณะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองไทยเริ่มมีบทบาททางการเมืองอีกครั้งในช่วงนี้ แต่อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญมิได้บังคับให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมืองในการรับสมัครเลือกตั้ง ดังนั้นในขณะนั้น พรรคการเมืองจึงมิได้เป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการเลือกตั้ง การเป็น ส.ส. และการดำเนินบทบาทในสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งเมื่อถึงการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2526 ผู้สมัครเลือกตั้งทุกคนจะต้องสังกัดพรรคการเมือง นั้นหมายความว่านักการเมือง หรือ ส.ส. ทุกคนจะต้องสังกัดพรรคสำหรับการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 กำหนดไว้ ดังนั้นพรรคการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีบทบาทสำคัญในการคัดเลือกตัวผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งการดำเนินงานในสภา และในรัฐบาลในกรณีที่เป็นฝ่ายบริหาร

เป้าหมายสำคัญของพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา คือการเข้ามาเป็นฝ่ายบริหารจัดตั้งรัฐบาล เพื่อกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ดังนั้นกลไกของระบบรัฐสภา และเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้พรรคที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาล หรือฝ่ายบริหารจะต้องมีเสียงสนับสนุนข้างมาก หรือเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ทั้งหมดในสภา ในกรณีที่ไม่มีพรรคใดพรรคหนึ่งได้เสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่ง ฝ่ายบริหาร

จำเป็นต้องมาจากเสียงสนับสนุนตามกำหนดแล้วจึงจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น เพื่อก่อให้เกิดเสถียรภาพ ในการดำเนินงานบทบาทหน้าที่ในสภา และบริหารประเทศด้วยเป้าหมาย และเงื่อนไขดังกล่าว พรรคการเมืองต่าง ๆ จึงต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีโอกาสจะได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้แทนฯ สูง อันจะเป็นผลให้พรรคมีจำนวนส.ส.ในสภาเกินกว่ากึ่งหนึ่ง หรือมากพอที่จะต่อรองเข้าร่วม จัดตั้งรัฐบาลผสม และสามารถต่อรองผลประโยชน์จากการร่วมรัฐบาลดังเช่น สุจิต บุญบงการ (2531) ศึกษาไว้ คือ

- 1) จำนวนรัฐมนตรีที่พรรคของตนจะได้ ว่ามีมากน้อยเพียงใด
- 2) จำนวนรัฐมนตรีว่าการมีเท่าใด และช่วยว่าการมีเท่าใดที่ (พรรค) ตนเองจะ ได้ทุกพรรคอยากได้รัฐมนตรีว่าการมากกว่า (รัฐมนตรี) ช่วยว่าการ และ
- 3) กระทรวงใดที่ (พรรค) ตนเองจะได้ ทุกคนต้องการได้คุมกระทรวงที่มีอำนาจ มีอิทธิพล และมีผลประโยชน์

ด้วยผลประโยชน์ทางการเมือง และเงื่อนไขในการจัดตั้งรัฐบาลดังกล่าว พรรคการเมืองจึงมักจะใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่มีอิทธิพล มีทรัพยากร หรือปัจจัยที่สามารถเกื้อหนุนต่อ การหาเสียงเลือกตั้งทั้งในเขตเลือกตั้งของผู้สมัคร และของพรรคโดยรวมในการที่จะชนะการ เลือกตั้ง วิธีการดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหา และความขัดแย้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่พรรคการเมืองนั้นได้เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาล หรือรัฐบาลผสมในการที่จะ จัดสรรให้บุคคลเหล่านั้น หรือบรรดา ส.ส.ของพรรคเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือ ตำแหน่งรัฐมนตรีในส่วนของพรรค ปัญหาและความขัดแย้งจะยิ่งขยายตัวมากขึ้นเมื่อพรรคไม่มี เกณฑ์ และวิธีการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่แน่นอน อันเป็นที่ตกลง และยอมรับ ภายใต้อำนาจของพรรค เพราะว่าส.ส.ส่วนใหญ่ซึ่งมาจากผู้นำทางการเมือง ผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น หรือผู้นำ ทางธุรกิจต่างก็เข้ามาด้วยความต้องการตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะเป็นการตอบแทนต่อ การช่วยเหลือสนับสนุนพรรคในด้านต่าง ๆ ในการเลือกตั้ง แต่เมื่อตำแหน่งทางการเมืองที่ พรรคได้รับมามีจำกัดไม่พอเพียง ที่จะตอบสนองต่อความต้องการภายใต้อำนาจที่เกิดขึ้น คือ กลุ่มที่ไม่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองย่อมเกิดความไม่พอใจ และเกิดความ

ขัดแย้งกับพรรคด้วยเหตุที่ไม่ได้รับการจัดสรร หรือสนองต่อความต้องการของตนเอง จึงไม่ยอมรับกติกา วิธีการจัดสรรและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของพรรค

ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง เกิดการแบ่งเป็นฝักฝ่ายเพื่อแข่งขัน ช่วงชิงอำนาจในพรรค ซึ่งหมายถึงการมีอำนาจที่จะกำหนดกติกา และวิธีการจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองของพรรคดังเช่นกรณีของพรรคประชาธิปัตย์ "เมื่อกลุ่มของนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และนายวีระ มุสิกพงศ์ คัดค้านการจัดสรรตำแหน่งบุคคลเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีในโควตาของพรรค"³ ความขัดแย้งภายในพรรคได้สะสม และกลายมาเป็นความแตกแยกในวาระการเลือกตั้งหัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรคชุดใหม่ และวันที่ 10 มกราคม 2530 โดยที่กลุ่มของนายพิชัย รัตตกุล เป็นฝ่ายชนะกลุ่มของ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ฝ่ายปราชัยจึงออกมาจากพรรคและตั้งชื่อว่ากลุ่ม "10 มกราคม" หรืออย่างกรณีของพรรคกิจสังคม "พล.อ.อ.สิทธิ หัวหน้าพรรคคนใหม่ ต้องเผชิญกับการเรียกร้องตำแหน่งรัฐมนตรีจากกลุ่มต่าง ๆ ภายในพรรคในช่วงสองสัปดาห์แรกของเดือนมกราคม พ.ศ. 2529 ข้อเท็จจริงที่พรรคต้องเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่ง ถึง 61 คน เพื่อตำแหน่งรัฐมนตรีเพียง 15 ตำแหน่ง"⁴ แสดงว่าภายในพรรค ส.ส. เกือบทุกคนต้องการที่จะเป็นรัฐมนตรีทั้งสิ้น และต่อมากลุ่มที่ไม่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งก็แยกตัวออกไปตั้งพรรคใหม่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

ความขัดแย้งภายในพรรคอันเนื่องมาจากการช่วงชิงอำนาจ และตำแหน่งรัฐมนตรี นำมาสู่ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลผสม กล่าวคือกลุ่มที่ไม่ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคร่วม

³ สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมือง : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 151.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

รัฐบาลจะไม่ให้ความร่วมมือต่อพรรคของตนในการทำหน้าที่ในสภา โดยเฉพาะเมื่อพรรคฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล กลุ่มนี้มักจะงดออกเสียง หรือออกเสียงร่วมกับฝ่ายค้าน ไม่ไว้วางใจรัฐบาลอันเป็นผลให้รัฐบาลผสมไร้เสถียรภาพ และในบางกรณีอาจจะนำไปสู่การตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง และความแตกแยก (fragmentation) ทั้งภายในพรรคและระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ด้วยการลาออกหรือยุบสภา ในที่สุด

การที่พรรคการเมืองไม่มีเกณฑ์ และวิธีการคัดเลือกตัวรัฐมนตรี หรือไม่เป็นที่ยอมรับของส.ส. ภายในพรรคนับเป็นจุดสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง ทั้งด้านของกระบวนการและเป้าหมายของประชาธิปไตย กล่าวคือ การแข่งขันแย่งชิงตำแหน่งทางการเมือง ทำให้เกิดความขัดแย้งและแบ่งฝักภายในพรรค ทำให้มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในสภาและในรัฐบาล อีกทั้งยังส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล โดยเฉพาะในกรณีที่ เป็นรัฐบาลผสม เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้จึงทำให้กลุ่มที่ไม่ได้ผลประโยชน์จากพรรคแยกตัวออกไปตั้งพรรคใหม่ "เพื่อให้ตนได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของพรรค เมื่อพรรคของตนเข้าร่วมรัฐบาลตนจะได้เป็นรัฐมนตรี"⁵ พรรคการเมืองใหม่จึงเป็นเครื่องมือต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองของบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ บางกลุ่มเท่านั้นไม่ได้เป็นสถาบันทางการเมืองที่รวบรวม และเรียกร้องผลประโยชน์ของประชาชน ต่อระบบทางการเมืองแต่อย่างใด ความขัดแย้งในพรรคจากการช่วงชิงตำแหน่งทางการเมือง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการถูกกล่าวหาว่า พรรคการเมืองไม่มีความเป็นสถาบันและไม่สามารถสร้างเสถียรภาพ ความชอบธรรมให้กับระบอบ และกระบวนการทางการเมืองได้ ดังนั้นจะเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในพรรคการเมืองในรัฐบาล และในสภาผู้แทนราษฎร อาจจะถูกกล่าวได้ว่าปัญหาทั้ง 3 ระดับ เกิดจากความขัดแย้ง และแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรี อันเนื่องมาจากเกณฑ์ และวิธีการคัดเลือกกำหนดตัวรัฐมนตรีของพรรคการเมือง

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษา เรื่องการกำหนดตัวรัฐมนตรีของพรรคการเมือง ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชากรไทย มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. พรรคการเมืองมีเกณฑ์ที่สำคัญ วิธีการคัดเลือกกำหนดตัว และตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคอย่างไร
2. คนกลุ่มไหนในพรรคเป็นผู้มีอำนาจกำหนด ตัดสินใจเลือกตัว และตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรค

สมมติฐานในการศึกษา

Duverger (1972) ศึกษาพรรคการเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าพรรคการเมืองต่าง ๆ เป็นองค์การที่มุ่งต่อสู้ทางการเมือง (political warfare) ซึ่งการได้มาซึ่งอำนาจ หรือการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจ ดังนั้นพรรคจึงมีเป้าหมายในการต่อสู้ทางการเมืองด้วยการที่จะพยายามชนะการเลือกตั้ง และส่งตัวแทนของพรรคเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐมนตรี เพื่อที่จะเข้าไปควบคุมรัฐบาล นั้นหมายความว่าพรรคการเมืองจะบรรลุจุดมุ่งหมายด้วยการจัดตั้งองค์การนั้นมาดำเนินการทางการเมืองเท่านั้น และจุดมุ่งหมายก็คือ เพื่อให้ได้เป็น ส.ส. รัฐมนตรี และรัฐบาล โดยผ่านกระบวนการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญภายใต้กระบวนการประชาธิปไตย ดังนั้นการจัดองค์การของพรรคการเมือง จึงมุ่งประโยชน์จากการแข่งขันทางการเมืองด้วยการเลือกตั้ง

Duverger (1972) อธิบายพรรคการเมืองจากทฤษฎีกำเนิดพรรคของเขาได้อย่างสอดคล้องต่อความหมายข้างต้น คือทฤษฎีรัฐสภา (parliamentary theories) ที่กล่าวถึงการเกิดพรรคในสภา (inter - parliamentary members) ว่าเป็นพรรคที่เกิดจากการรวบรวมกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนฯจำนวนหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับการเลือกตั้ง (Duverger: 1976) โดยเฉพาะพรรคแบบ "Cadre Party" ที่มีการจัดองค์การภายใน

พรรคที่เป็น "ชนชั้นนำ" (elite) ที่มีอิทธิพลเหนือกลุ่มต่าง ๆ ในพรรค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ การเลือกตั้ง ดังนั้นพรรคประเภทนี้จึงมักจะรับสมาชิกที่มีชื่อเสียง ความรู้ความชำนาญ หรือมี ปัจจัยที่สามารถสนับสนุนพรรคในการต่อสู้ทางการเมืองหรือการเลือกตั้งได้ พรรคแบบ Cadre Party จึงมักจะเน้นคุณภาพที่สนับสนุนการดำเนินงานของพรรคในการเลือกตั้งมากกว่าปริมาณ สมาชิก (Duverger: 1954) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งและรัฐสภาเป็นปัจจัยกำหนด การจัดองค์การภายในพรรคการเมือง หรือลักษณะของพรรคเพื่อมุ่งตอบสนองต่อเป้าหมายของ พรรคเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม Duverger (1972) ยังไม่ให้แนวคิดที่เพียงพอต่อการตั้ง สมมติฐานในการศึกษานี้อย่างครอบคลุม โดยเฉพาะแนวคิดของ Duverger มิได้มุ่งที่จะอธิบาย ถึงเงื่อนไขและลักษณะภายในขององค์การ (organization) ของพรรคโดยละเอียด ดังนั้น จึงต้องใช้แนวคิดของ Robert Michels มาอธิบายปัจจัยภายในของพรรค

Michels (1962) ศึกษาเรื่องพรรคการเมืองในเชิงสังคมวิทยา และชี้ให้เห็นว่า การจัดองค์การเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายทางการเมือง และผู้ที่ตั้งพรรคการเมืองให้สามารถต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งก็คือกลุ่มผู้นำอันเป็นส่วน น้อยในพรรค ที่สามารถควบคุมบทบาท และแนวทางของพรรค Michels ให้ความสำคัญกับการ จัดองค์การของพรรคที่ให้คนกลุ่มน้อยเป็นผู้นำ หรือมีลักษณะเป็นคณาธิปไตยภายในพรรค ดังเช่น Lipset (1962) สรุปไว้คือ ผู้นำซึ่งเป็นคณาธิปไตยภายในพรรคจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ ที่สำคัญคือ 1) มีความรู้ความสามารถมากกว่า (superior knowledge) 2) การมีผู้นำ สามารถควบคุมสื่อในการติดต่อกับสมาชิก และ 3) การมีทักษะทางการเมืองหรือเรียกกันว่า กฎเหล็กแห่งคณาธิปไตย (iron law of oligarchy)

แนวคิดของ Michels (1962) ชี้ให้เห็นว่าองค์การพรรคการเมืองเป็นสิ่งจำเป็น ในการดำเนินงานทางการเมือง และผู้นำก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์การ ดังนั้นองค์การพรรค จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นคณาธิปไตยในพรรคโดยการควบคุม ชี้นำบทบาทและกำหนดการตัดสินใจ ของพรรค โดยชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นชนชั้นนำในพรรคเมื่อพิจารณาแนวคิดของทั้ง Duverger และ Michels ภายใต้อุดมการณ์ และวิถีการศึกษานี้สามารถสรุปได้ว่า ชนชั้นนำของพรรคสามารถ

นำพรรคไปสู่เป้าหมายทางการเมือง โดยอาศัยความสามารถในการควบคุมบทบาทและกำหนด การตัดสินใจของพรรค ด้วยความเป็นคนชาติปไตยในองค์การของพรรคในการต่อสู้ทางการเมือง เพื่อการได้มาซึ่งอำนาจที่จะเข้าไปควบคุมรัฐบาล ด้วยแนวคิดดังกล่าว จึงทำให้การศึกษานี้ ตั้ง สมมติฐานได้ดังนี้

1. พรรคการเมืองมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกำหนดตัวและตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรค โดยพิจารณาจากความช่วยเหลือต่อพรรค, ความอาวุโสทางการเมือง และความรู้ความสามารถ โดยคณะกรรมการบริหารพรรคจะเป็นผู้คัดเลือกเบื้องต้น
2. ชนชั้นนำของพรรคเป็นผู้มีอำนาจกำหนดตัว และตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการเลือก ตัวและตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรค

คำนิยามสำคัญที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการกำหนดตัวรัฐมนตรีของพรรคการเมืองไทยได้กำหนดคำ นิยามทั่วไปที่สำคัญสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือ

ความช่วยเหลือต่อพรรค หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งให้การสนับสนุนพรรคการเมือง ด้วยการใช้อิทธิพล บารมี ชื่อเสียง (respect) ทรัพย์สิน (wealth) ความชำนาญ (skill) และความรู้ทางวิชาการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งเพื่อให้ผู้สมัคร รับเลือกตั้งของพรรคมีโอกาสได้เป็น ส.ส. หรือช่วยให้ผู้สมัครฯ ได้รับเลือกตั้ง

ความอาวุโสทางการเมือง หมายถึง ระยะเวลาที่บุคคลหนึ่งเข้ามาเป็นสมาชิกพรรค และสมาชิกสภาผู้แทนในสังกัดของพรรคการเมือง หรือการนับจำนวนสมัยที่เคยเป็นสมาชิกสภา ผู้แทน

ความรู้ความสามารถ หมายถึง บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้ทั้งในทางเทคนิคและความสามารถในการบริหาร กล่าวคือ มีคุณสมบัติทางการศึกษา มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ มีประสบการณ์การบริหารงานในหน่วยงาน หรือองค์กร

ชั้นชั้นนำของพรรคการเมือง^๕ หมายถึง คนหรือกลุ่มคนที่ทำการตัดสินใจแล้วมีผลที่สำคัญตามมา โดยทั่วไปคนหรือกลุ่มคนเหล่านี้จะอยู่ในตำแหน่ง และมีหน้าที่สำคัญในโครงสร้างขององค์กรพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่โดยระเบียบข้อบังคับของพรรคมีอิทธิพล และบารมีในพรรคสูง ให้ความช่วยเหลือพรรคในการเลือกตั้งมากกว่าคนอื่น ๆ ในพรรค ได้แก่ หัวหน้าพรรค เลขานุการพรรค รองหัวหน้าพรรค รองเลขานุการพรรค และประธานที่ปรึกษาพรรค

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัย เรื่องการกำหนดตัวรัฐมนตรีของพรรคการเมือง กำหนดวิธีการศึกษาโดยให้พรรคการเมืองเป็นผู้กระทำ หรือศึกษาพรรคการเมืองในฐานะตัวแปรอิสระ (independent variable) โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของพรรคที่เกี่ยวข้องโดยตรง กับการกำหนดตัวรัฐมนตรี กล่าวคือเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในของพรรคในการเตรียมบุคลากร เพื่อเป็นรัฐบาลในฐานะฝ่ายบริหารในสภา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นภารกิจและหน้าที่ (mission and function) ที่สำคัญประการหนึ่งของพรรคการเมือง สำหรับการคัดเลือกผู้นำ และผู้จัดตั้งรัฐบาล (elite recruitment and government formation)

^๕ สำหรับการศึกษาวินิจฉัยเรื่องนี้ ให้คำนิยามชนชั้นนำในเชิงโครงสร้างในลักษณะเดียวกับ C. Wright Mill, The Power Elite (New York : Oxford University 1956), หน้า 324.

จากการกำหนดให้พรรคการเมืองเป็นตัวแปรอิสระ ในการศึกษาวิจัยตามที่ได้กล่าวข้างต้น จึงทำให้แนวทางการศึกษา (approach) พรรคการเมืองมุ่งสู่การศึกษาปัจจัยภายในพรรค ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำ และบทบาทของพรรคในการคัดเลือก และกำหนดตัวรัฐมนตรี ด้วยการใช้นวทางการศึกษาพฤติกรรมประกอบกับการศึกษาลักษณะ และองค์ประกอบของโครงสร้างทางอำนาจ และกฎระเบียบของพรรคที่มีผลต่อการคัดเลือกกำหนดตัว และตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคการเมือง (the behavioral and structural approach)⁷ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทั้ง 2 แนวทางเป็นวิธีการศึกษาพรรคการเมือง ในฐานะที่พรรคเป็นผู้กระทำหน้าที่ผู้คัดเลือก (party as nominator)⁸

การศึกษา การกระทำของพรรคในฐานะผู้คัดเลือก (party as nominator) เป็นการศึกษาการกระทำที่ผ่านบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในพรรคภายใต้องค์โครงสร้าง และกฎระเบียบข้อบังคับของพรรค เพื่อดำเนินการทางการเมืองตามวัตถุประสงค์ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการแต่ต้องเป็นไปตามที่กฎหมาย หรือพระราชบัญญัติพรรคการเมืองกำหนด ทั้งนี้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะได้รับมอบหมายให้ตัดสินใจในนามของพรรค จะต้องผ่านกระบวนการที่แสดงออก ซึ่งการยอมรับ การได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกพรรค ที่จะรักษาผลประโยชน์ของพรรคโดยอาศัยพิจารณา ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการที่พิจารณาตัดสินใจแทนพรรค หรือสามารถสรุปได้ว่า "การกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นการกระทำของพรรค" และกลุ่มบุคคลนั้นก็คือ "คณะกรรมการบริหารพรรค" ซึ่งมีหน้าที่บริหารตัดสินใจและดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายของพรรค ดังนั้นในการศึกษานี้จึงกำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรค เป็นหน่วยของสิ่งที่วิเคราะห์ (object unit of analysis) โดยมี

⁷ดูรายละเอียดใน Kay Lawson, The Comparative Study of Political Parties (New York: St. Martin's Press, 1976), pp. 6-11.

⁸Neil A. Mc Donald, The Study of Political Parties (New York: Random House, 1963), pp. 19-22.

กระทำของกรรมการบริหารพรรค เป็นสาระของสิ่งที่วิเคราะห์ (subject unit of analysis) และจากความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการบริหารพรรคกับพรรคการเมือง สามารถทำให้เรากำหนดได้ว่าหน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) และระดับของการวิเคราะห์ (level of analysis) ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้คือ "พรรคการเมือง"

ภายใต้ระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าว การศึกษาพรรคในฐานะตัวแปรอิสระ (independent variable) ไม่ได้หมายความว่า พรรคการเมืองเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อม ตรงกันข้าม พรรคการเมืองกลับถูกการกระทำจากสภาพแวดล้อมของระบบการเมืองอยู่ตลอดเวลา เช่น ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และปัจจัยต่าง ๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือพรรคการเมือง ถูกกระทำโดยปัจจัยอื่น ๆ ที่อยู่ล้อมรอบ แต่ในการศึกษานี้มิได้มุ่งเน้น หรือให้ความสำคัญกับ ปัจจัยล้อมรอบเหล่านี้ ดังนั้นการเลือกพรรคการเมืองในการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาภายใต้ สิ่งแวดล้อม หรือบริบท (context) ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อทั้งสองพรรคในลักษณะ และระดับเดียวกันด้วยเหตุดังกล่าวจึงสามารถกำหนดขอบเขตของการศึกษา ได้ดังนี้

1. ศึกษาพรรคการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2521 ภายหลังจากยกเลิก บทเฉพาะกาล เมื่อพ.ศ. 2526
2. ศึกษาพรรคการเมืองภายหลังจากเลือกตั้ง พ.ศ. 2531
3. ศึกษาการกระทำของคณะกรรมการบริหารพรรค ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาล
4. ศึกษาการกำหนดตัวรัฐมนตรีของรัฐบาลผสม ที่มีหัวหน้าพรรคการเมืองเป็น นายกรัฐมนตรีเท่านั้น และไม่รวมถึงการกำหนดตัวและตำแหน่งรัฐมนตรีอื่นเนื่องมาจากการ ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี

การเก็บข้อมูล

ภายใต้ขอบเขต และระเบียบวิธีวิจัยข้างต้น ทำให้การศึกษานี้มุ่งเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารของพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชาธิกรไทย ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างแบบ Purposive Sampling ทั้งนี้เพราะทั้งสองพรรค ดำเนินกิจกรรม และบทบาททางการเมือง

เมืองต่อเนื่องกันมากกว่า 10 ปี มีระเบียบข้อบังคับของพรรคที่ชัดเจน สมบูรณ์ สามารถใช้เป็น เอกสารอ้างอิงในการศึกษาได้ อีกทั้งยังผ่านการเลือกตั้งทั่วไป และร่วมเป็นรัฐบาลผสมภายใต้ ขอบเขตของการศึกษา ที่กำหนดไว้ข้างต้น

การศึกษานี้มุ่งที่จะอธิบายการกระทำของพรรคการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับกำหนดยุทธศาสตร์ และตำแหน่งรัฐมนตรีว่ามีปัจจัยสำคัญอะไร มีเหตุผลมีเงื่อนไขอะไร ที่มากำหนดการกระทำ ดังกล่าว ดังนั้นการศึกษานี้จึงเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลตามแนวทาง (approach) ที่ใช้เป็น กรอบในการวิจัยแบบพรรณนา (descriptive research) ด้วยวิธีดังต่อไปนี้

- 1) การสัมภาษณ์ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Random จากกรรมการ บริหารพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชากรไทยพรรคละ 5-8 คน โดยจะทำการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูล เพื่อหา Operation Definition ภายใต้อรรถนัยข้อที่ 1 เพื่อที่จะนำมาจัด ลำดับความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัว พร้อมทั้งทำการสัมภาษณ์ (interview) แบบเจาะลึกที่ เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษา ชักถาม และตั้งคำถามที่เจาะประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา
- 2) ศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลเอกสาร (documentary analysis) เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และกฎระเบียบข้อบังคับของทั้ง 2 พรรค
- 3) ศึกษาจากงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากสื่อมวลชนบางส่วนที่ กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องในฐานะสื่อที่เสนอข้อเท็จจริงและข้อมูลเบื้องต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาวิจัย การคัดเลือกกำหนดตัว และตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคการเมือง คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้คือ

1. เพื่อทำความเข้าใจ กระบวนการตัดสินใจของพรรคการเมืองในฐานะองค์การ ทางการเมือง
2. ทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ วิธีการ ของการคัดเลือกตัวรัฐมนตรีของพรรคการเมือง

3. ทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติ และเงื่อนไขของผู้ที่เป็นรัฐมนตรี กับตำแหน่งและความสำคัญภายในพรรค ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดตัวรัฐมนตรีของพรรค
4. ผลการวิจัยนี้ อาจจะนำไปสู่การค้นคว้าวิจัยถึงสาเหตุของปัญหา การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยกลไกพรรคการเมืองอย่างกว้างขวางต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย